

Op zoek naar evenwicht

A. Beldman
(coördinator MDM-project LEI-detachement)

In een vorig artikel is een vergelijking gemaakt van de mineralenboekhoudingen van alle MDM-bedrijven met de LEI steekproefbedrijven. Hieruit bleek dat de **MDM**-bedrijven gemiddeld een duidelijk lager overschot per ha hebben dan het gemiddelde melkveebedrijf. Om te laten zien hoe dit gerealiseerd wordt gaan we de **mineralen**-boekhouding van twee MDM-bedrijven nader bekijken. Maatschap Uitentuis heeft een bedrijf in Middenbeemster op kleigrond. De familie Lijbers heeft een intensief melkveebedrijf in Lunteren op zandgrond.

Het MDM-bedrijf Uitentuis is een klei-bedrijf in de Beemster. Het bedrijf is ongeveer zelfvoorzienend voor ruwvoer. In het weideseizoen wordt dag en nacht geweid in een vorm van stand-weiden. Er zijn enkele grote percelen waarin de koeien telkens ongeveer één maand weiden. In het winterseizoen wordt een eenvoudig rantsoen gevoerd met veel graskuil en iets snijmais, aangevuld met mengvoer. Vrijwel elk jaar wordt een deel van het land verhuurd voor bollenteelt. Er is mestopslag voor ruim zes maanden en de mest wordt al enkele jaren voor een deel emissie-arm aangewend. Vanaf 1991 wordt op dit bedrijf snijmais geteeld.

Het bedrijf van Lijbers is intensiever. Het grasland levert onvoldoende ruwvoer voor zijn veestapel. Elk jaar moet ongeveer 6 hectare snijmais worden aangekocht. Ook op dit bedrijf weiden de koeien dag en nacht. Rond het melken krijgen de koeien ongeveer 3 kg droge stof snijmais versprekt. In de winter wordt gemengd gevoerd, 2/3 graskuil, 1/3 deel snijmais aangevuld met eenvoudige krachtvoerders en mengvoer. Er is mestopslag voor 8 maanden. Lijbers streeft naar het tegengaan van onnodige verliezen. Hij vindt dat zorgvuldig met de natuur moet worden omgaan.

Mineralenboekhoudingen

De mineralenboekhoudingen van deze twee bedrijven zijn voor drie boekjaren op een rij gezet in tabel 1 (1989/90 tot en met 1991/92).

De overschotten van beide bedrijven zijn de laatste drie jaren behoorlijk gedaald. Bij Uitentuis is vooral winst geboekt in daling van kunstmest-aanvoer. Vanaf 1989 is steeds meer mest emissie arm aangewend, waardoor met minder kunst-

Bedrijfskenmerken:

	Uitentuis	Lijbers
Oppervlakte (ha)	24	20
Snijmais	4	0
Grondsoort	klei	zand
Quotum/ha	13.750	17.500
Mel kprod/koe	7.500	8.000

meststikstof kon worden volstaan. Bij Lijbers is ook een forse daling in kunstmest-aanvoer te zien, maar ook een daling van de krachtvoer-aanvoer.

Maatstaven

Het is niet zo eenvoudig om een mineralenoverschot per ha van een bedrijf snel te beoordelen, omdat vooral de intensiteit van het bedrijf van invloed is op het mineralenoverschot. Hoe hoger het melkquotum per hectare, hoe groter de mineralenoverschotten per hectare. Daarnaast spelen bijvoorbeeld ook het percentage snijmaisland en het aandeel jongvee/vleesvee/schapen een rol. Uit onderzoek waarbij gebruik is gemaakt van gegevens uit de LEI-administratie is gebleken dat deze verschillen in bedrijfsstructuur in belangrijke mate het stikstofoverschot beïnvloeden.

Door met de genoemde factoren rekening te houden is het mogelijk elk individueel bedrijf te vergelijken met een berekend N-overschot van een gemiddeld bedrijf uit de LEI-administratie. Dit berekend N-overschot wordt een maatstaf genoemd. Het is ook mogelijk een maatstaf te berekenen die gebaseerd is op de 25% beste bedrijven (met het laagste N-overschot per hectare) uit de LEI-administratie.

In figuur 1 is voor de bedrijven Lijbers en Uitentuis de vergelijking met beide maatstaven (ge-

Tabel 1 Overzicht van de mineralenboekhouding van de MDM-bedrijven Uitentuis en Lijbers voor stikstof over de diverse boekjaren

Bedrijf	Uitentuis			Lijbers		
	1989/90	1990/91	1991/92	1989/90	1990/91	1991/92
<i>Aanvoer</i>						
Krachtvoer	81	79	88	191	166	141
Ruwvoer	5	0	18	36	61	60
Kunstmest	344	280	215	307	233	197
Depositie	36	36	36	49	49	49
Overig	2					
Totaal aanvoer	466	397	358	583	509	447
<i>Afvoer</i>						
Rundvee	10	9	10	17	17	16
Melk	71	72	73	93	97	94
Ruwvoer	0	0	0	0	9	2
Organische mest	7	0	0	0	0	0
Totaal afvoer	88	82	83	110	123	112
Overschot	378	315	275	473	386	335

middelste en 25% beste) gemaakt voor boekjaar 1991/92. Het eerste wat opvalt is dat de maatstaven voor de bedrijven niet gelijk zijn. De gemiddelde maatstaf voor Lijbers is hoger dan de gemiddelde maatstaf van Uitentuis. Dit wordt voor het grootste deel veroorzaakt door het verschil in melkquotum per hectare. Het bedrijf van Lijbers is intensiever en heeft daarom een hogere maatstaf (intensieve bedrijven hebben over het algemeen een hoger N-overschot).

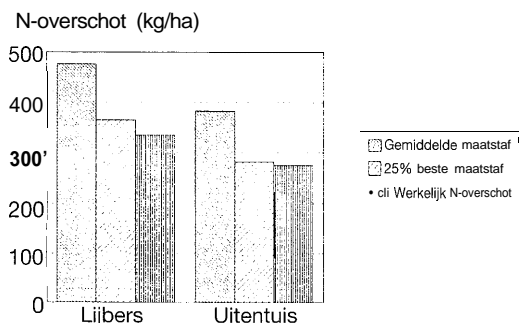
Uit figuur 1 blijkt bovendien dat beide bedrijven het bijzonder goed doen. Het werkelijke stikstofoverschot is voor beide bedrijven ongeveer 100 kg lager dan de gemiddelde maatstaf. Het over-

schot is zelfs iets lager dan de maatstaf gebaseerd op de 25% beste bedrijven.

Het gaat niet vanzelf

Het terugdringen van de mineralenoverschotten gaat niet vanzelf, het moet duidelijk in de bedrijfsvoering als aandachtspunt worden meegenomen. Uitentuis verwoordt in zijn excursiegids het meenemen van milieu in zijn bedrijf als volgt: "Op een groot aantal terreinen wordt er, naast een goed rendement, gestreefd naar een milieutechnisch verantwoorde bedrijfsvoering". Ook Lijbers is van mening dat onnodige verliezen vermeden moeten worden; "Ik vind dat we ons verantwoord moeten gedragen tegenover de natuur."

Figuur 1 N-overschotten Lijbers en Uitentuis
Vergelijking met maatstaven

Lijbers en Uitentuis hebben beide meegedaan aan het demoproject emissie-arme mestaanwending. Uitentuis vanaf 1989 en Lijbers vanaf 1990. Sinds die tijd maken ze ook gebruik van het BemestingsAdviesProgramma (BAP). Door de N uit de drijfmest beter te benutten is de aanvoer van kunstmeststikstof flink gedaald. Volgens Lijbers is hier de meeste winst te boeken. "Ten eerste moet je kijken naar de aanvoer van N uit kunstmest, dit is meestal de grootste aanvoerpost en het eenvoudigst te verlagen". De tweede aanvoerpost waar Lijbers kritisch naar kijkt is krachtvoer. In het stalseizoen is het niet zo moeilijk de koeien goed te voeren, volgens Lijbers. Ruwvoeranalyses in combinatie met een deskundig advies zorgen voor een goede voeding. "Veel winst is in de zomer te boeken met een goed grasland-

gebruik. Door de koeien telkens goed gras aan te bieden kan met minder krachtvoer worden volstaan." Lijbers werkt met een intensief omleidingssysteem, waarbij de koeien slechts 1 dag in een (klein) perceel lopen. De pinken weiden achter de koeien aan. "Goed graslandgebruik is niet eenvoudig, het vraagt veel aandacht", aldus Lijbers. Hij gebruikt de graslandgebruikskalender niet alleen voor de registratie maar ook voor de planning van het graslandgebruik. "Je kunt niet alleen op de kalender plannen, het is echt noodzakelijk om minstens 1 keer per week het grasland door te lopen. En in dit voorjaar was 1 keer in de week zelfs niet genoeg om een goed beeld te krijgen."

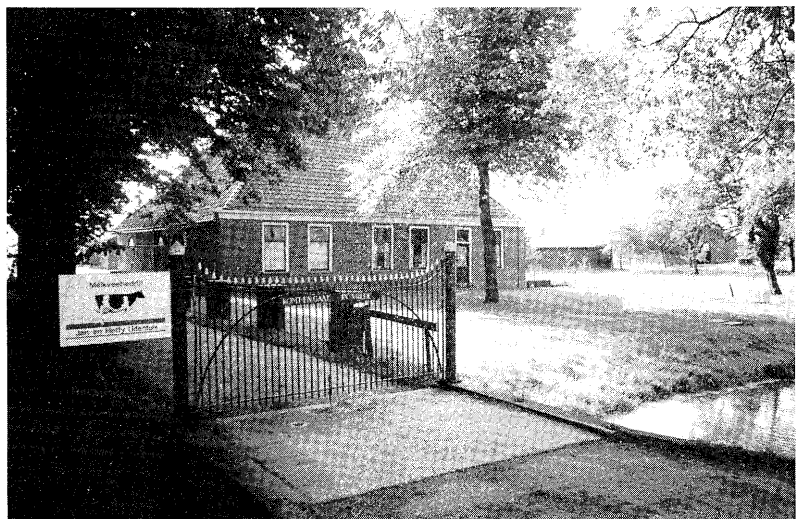
Ook Uitentuis geeft aan dat verlagen van het overschot niet vanzelf is gegaan. "Om te kunnen sturen moet je inzicht hebben in je bedrijf. Ik vind een bedrijfseconomische boekhouding eigenlijk noodzakelijk." Hulpmiddelen die bij kunnen dragen aan het verlagen van het mineralenoverschot zijn, volgens Uitentuis, het BemestingsAdvies-Programma en rantsoenberekeningen. "BAP is heel nuttig. Het is een eenvoudig systeem en het zorgt voor een goede benutting van je eigen mest." Bij de rantsoenberekeningen neemt Uitentuis het ruwvoer als uitgangspunt. Hier probeert hij zoveel mogelijk melk uit te halen. Krachtvoer wordt echt als aanvullend voer beschouwd.

Nog verder terug?

Beide ondernemers zijn van mening dat ze in de buurt zitten van wat onder de huidige economische omstandigheden optimaal is. Lijbers heeft

voor zijn bedrijf een bedrijfsmilieutoets uit laten voeren. Uit de toets komen punten naar voren waar milieuwinst te boeken is. Hierbij worden ook de economische gevolgen aangegeven. Lijbers: "Ik ben begonnen met die punten die ook economisch interessant zijn. Ik denk dat een stikstofoverschot van 300 kg per ha voor mijn bedrijf een haalbaar evenwicht tussen milieu en economie is." Lijbers zal vanaf dit jaar drijfmest af gaan voeren. De belangrijkste reden daarvoor is de kaliproblematiek. Uit grasmonsters op zijn bedrijf bleek dat hij dit voorjaar met hoge kaligehaltes in het gras te maken had. "Ik zou nog meer winst kunnen boeken door minder jongvee aan te houden. Maar omdat ik een kleine veestapel heb, vind ik het risico te groot om elk jaar een minimum aantal kalveren aan te houden."

Uitentuis is van mening dat zijn N-overschot nauwelijks verder omlaag kan zonder ingrijpende veranderingen in de bedrijfsvoering. Volgens Uitentuis was de eerste verlaging vrij eenvoudig te realiseren. In het begin levert het zelfs geld op. In het traject waar hij nu aangeland is wordt het moeilijker: "Het afgelopen jaar heb ik eigen krachtvoer in de vorm van maiskolvenschroot geteeld. Het resultaat van de mineralenbalans weet ik nog niet exact, maar het effect zal zeer klein zijn. De enige praktische mogelijkheid die ik heb om het N-overschot te verlagen is het stoppen met verhuur van land voor de bollenteelt, maar bij de huidige prijzen zal dat niet zo snel gebeuren. Mochten zich nieuwe mogelijkheden voordoen die de verliezen kunnen verlagen, dan zal ik die zeker uitproberen. Dat is één van de redenen om mee te doen aan het MDM-project".

Het MDM-bedrijf Uitentuis is een klei-bedrijf in de Beemster